

Balogh Béla nagybányai levéltáros köszöntése

2022. augusztus 19-én Balogh Béla nagybányai nyugalmazott főlevéltáros részesült a levéltári területen adományozható rangos szakmai kitüntetésben, a Pauler Gyula-díjban. A díjazott teljes életútját erdélyi közlevéltárakban töltötte, ahol magyar nemzetiségű levéltárosként történelmünk majd' ezer évének írásos emlékeit, nemzetünk kulturális örökségét gondozta. Balogh Béla került a fényt, talán ezért nem irányult rá korábban a levéltári szakmai szervezetek figyelme, ami a közelmúltban kapott díjjal méltó elismerést nyert. Levéltárosként nyújtott segítségével lelkiismeretesen támogatta a kutatókat, történelmi, közművelődési írásaival és előadásaival pedig az erdélyi magyar, valamint az anyaországi közösséget, ezért is fontos, hogy munkásságát e folyóirat hasábjait olvasva a levéltárosok tágabb közössége is megismerje.

Nagyarnán született (ma Szatmár megye, 1918 előtt Ugocsa vármegye) 1936. február 16-án. Az elemi iskolát szülőfalujában kezdte, majd 1945-től, miután a család egy másik, ma ugyancsak határmenti faluba, Halmiba költözött, az ottani intézményben fejezte be. A középiskolát a Szatmárnémeti Magyar Tanítóképzőben végezte 1949–1953 között. Felsőfokú tanulmányait a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem történelem szakán folytatta, ahol 1957-ben történelemtanári oklevelet szerzett.

Házastársa Balogh Gabriella, egyetlen gyermekük, Levente 1981-ben született. Fiuk a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem fizika szakán végzett, ezt követően évekig a Los Alamos Nemzeti Laboratóriumban (Amerikai Egyesült Államok) dolgozott, ma Kanadában egyetemi tanár.

Balogh Béla első munkahelye a romániai Állami Levéltárak Temesvári Regionális Igazgatóságának alárendelt lugosi fióklevéltár volt, ahol a tartományok és rajonok megszűnéséig vezető pozícióban dolgozott. A lugosi levéltárban töltött bő egy évtizedben ideje nagy részét az intézménybe rendezetlen állapotban bekerült, jórészt a volt Szörény megye levéltári anyagába ömlesztett, számos megszűnt vagy átalakult szerv iratanyagának rendezése tette ki. Kutatómunkára, közlésre lehetősége ekkor nem, vagy csak ritkán adódott. Mindez megváltozott, amikor 1969 elején Nagybányára költözött, és az Állami Levéltárak Máramaros megyei egységénél levéltáros, később főlevéltáros lett. Itt dolgozott nyugdíjazásáig. Nagybányai levéltárosként a munkafeladatait végző, a történetírás forrásait kezelő köztisztviselő szerepén túllépve az írott emlékek kutatójává is vált, tudományos és közművelődési célokra használva az iratok nyújtotta információkat. 1975-ben Kolozsváron egy több hónapos intenzív latin nyelv és paleográfia kurzust végzett, és tudományos érdeklődése a jelen és újkori időszakról a kora újkor felé terelődött.

Kutatási területét az 1989 előtti közlési lehetőségek szűkre szabták, ezért a gazdaságtörténet mellett az oktatás- és a művelődéstörténet vált a szakterületévé. Munkásságának kibontakozása az 1970-es évekhez kötődik, írásai a Bányavidéki Fáklya (1990-től Bányavidéki Új Szó), a Szatmári Hírlap (ma Friss Újság) hasábjain, rendszerint megem-

Balogh Béla előadást tart
a nagybányai Teleki Házban
(Fotó: Dávid Lajos)

lékezések alkalmával láttak napvilágot. Terjedelmesebb tanulmányait a Korunk, a Művelődés, a szatmári és nagybányai múzeumok, valamint utóbbi levéltárának évkönyvei, a Revista Arhivelor, az Erdélyi Múzeum, a Levéltári Szemle és egyéb kiadványok közölték. Különösen kiemelkedők az önállóan vagy társszerzői minőségben kiadott munkái, mint például az Évek és iskolák (a nagybányai iskolák története), A máramarosi református líceum története és diáksága 1682–1850, a Bányászat és pénzverés a Gutin alatt, A nagybányai boszorkányperek, az 1848/49-es forradalom és szabadságharcra vonatkozó forráskötet és a két nyelven megjelent Halmi község monográfiája. A rendszerváltás utáni szabadabb légkörben magyar levéltári szakfolyóiratokban igyekezett felhívni a figyelmet a trianoni határokon kívül rekedt, elveszettnek hitt levéltári forrásokra. Kiváló kapcsolatot ápol az Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltárával, előadóként gyakran vett részt rendezvényeiken, és tanulmányokat közölt az intézmény évkönyvében.

Volt kollégája Balogh Bélát szerény emberként, közössége napszámosaként, ugyanakkor alapos elméleti ismeretekkel és nagy tapasztalattal rendelkező levéltári szakemberként jellemezte, aki a közjó szolgálatába állította tudását és egész munkásságát. Tudója mindennek, ami a város és környéke történetéhez kötődik, szakmai pontosság és elkötelezettség jellemzi. Nem volt olyan kérdés történelmi, levéltári szakmai területen, amire ne tudta volna a választ, mindent igyekezett igényesen, a lehetőségekhez mérten teljességre törekedve elvégezni, köztük azokat a kiadványi feladatokat is, amelyek gondozását ő végezte. Mindezt jelen sorok jegyzője is megerősíti, hiszen hosszú éveken át szoros kapcsolatban állt Balogh Bélával, aki már nyugdíjazásának másnapján a levéltár kutatótermének látogatója volt, és évtizedeken át rendszeres vendége maradt.

Egyike volt annak a mindössze három nagybányai levéltárosnak (Oszóczi Kálmán, Ioan Sabau), akik egy életen át szolgálták a levéltárügyet, és úgy vonultak nyugdíjba, hogy rendezetlen, a nagyközönség számára nem kutatható iratanyagokat gyakorlatilag nem örökítettek utódaikra. Balogh Béla pályatársa Pál Antal Sándor marosvásárhelyi és Kiss András kolozsvári levéltárosoknak. Utóbbiról Jakó Zsigmond mondta, nem hiszi,

hogy akadna az utóbbi évtizedekben az erdélyi múltnak bármilyen nemzetiségű kutatója, aki ne köszönhetne valamit neki, és véleményünk szerint mindezt joggal állíthatjuk Balogh Béláról is. Mindhármuknak köszönettel tartoznak erdélyi román kollégáik is, akiknek magyar paleográfiát tanítottak romániai levéltáros továbbképzéseken. Személyiségük, érdeklődési körük más, de vannak közös vonások, kutatási területükben is vannak átfedések, talán elég, ha a boszorkánypereket idézzük. Egy viszont biztosan közös bennük: nyugdíjazásuk nem valaminek a végét jelentette, mindhárman kettőzött erőfeszítéssel vetették magukat olyan munkákba, amelyeket korábban a napi teendők gyakran háttérbe szorítottak. Tudományos tevékenységük részben vagy szinte egészében ekkor bontakozott ki. Nem meglepő, hogy az erdélyi állami levéltárakban dolgozók közül a magyar levéltáros szakma javaslatára a mindenkori magyar kormány őket háromjukat részesítette a legmagasabb levéltári szakterületen adományozható kitüntetésben, a Pauler Gyula-díjban, legutóbb Balogh Bélát.

Kollégánk ma is aktív tagja a nagybányai magyar közösségnek és kulturális életnek, a Teleki Magyar Ház rendezvényeinek rendszeres előadója. Mivel az államalapítás ünnepén személyesen nem tudta átvenni a Pauler-díjat, így azt a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatója, Szabó Csaba adta át ünnepélyes keretek között a Teleki Magyar Házban, a nagybányai magyarság kulturális központjában, amely intézmény mára a helyi magyar identitás jelképévé vált. Az elődjeink tevékenységére irányuló tisztelet mellett köszöntőjében az MNL főigazgatója is a személyes, lokális, vallási és nemzeti identitás, a nemzethez való kötődés fontosságát hangsúlyozta.

Varga Zsolt

Díjátadás 2022. november 19-én a Teleki Házban (Fotó: Dávid Lajos)

